

Magyari Sára¹

MID-OKTATÁS ROMÁNIÁBAN? – Fogalmak, helyzetek, lehetőségek

Abstract

This article aims to reflect upon the specific teaching situation of Hungarian learning in Romania. The starting points are the following questions: what does Hungarian as a foreign language mean in Romanian circumstances, what alternative denominations exist in different areas of education, what are the problems that appear in daily teaching practice and what are the potential solutions for those. The theoretical framework of the research questions are provided from Béla Gyai and Orsolya Nádor (1998), Sára Magyari (2005; 2014; 2015).

Keywords: *Romania, Hungarian language, optional language, education, proposals*

Kulcsszavak: *Románia, magyar nyelvtanulás, választható nyelv, oktatás, javaslat*

1. Bevezetés

A magyar mint idegen nyelv (MID) oktatásának sajátos helyzeteivel és problémáival találkozunk Romániában. Jelen dolgozatban a MID-tanítást nem oktatási helyzetre, hanem elsősorban módszerre, külső szempontú nyelvszemléletre, leírási módra, illetve nyelvoktatási terminusra értem, ebben a jelentésben tehát a magyar nyelvet idegen nyelvként tanítjuk mindazon helyzetekben, amikor a tanuló nem beszél anyanyelvi szinten a magyart, legyen ez fakultatív rendszerű magyartanítás a közoktatásban (vö. Magyari 2005: 459–466), egyesületeknél és/vagy egyházaknál működő nyelvtanfolyam, nyelvi felzárkóztató program, illetve a felsőoktatásban megjelenő hungarológiai (Bukaresti Tudományegyetem) vagy regionális nyelvként (Temesvári Nyugati Egyetem, Babeş–Bolyai Tudományegyetem) való oktatása a magyarnak.

Szépe György (1991: 161) tipológiája, valamint Nádor Orsolya (2003: 16) meghatározása alapján a magyar mint idegen nyelv az anyanyelvvel szemben a mindennapokban nem váltakozó nyelv, „... amely lehet a tudományos kutatás vagy az oktatás eszköznyelve, ugyanakkor az integrálódást elősegítő tényező is” (Nádor 2003: 16), azaz eszközjellegű azok számára, akik vagy magyar származásúak, de már nem beszélnek a

---

1 Magyari Sára adjunktus, Partiumi Keresztény Egyetem Nagyváradi; saramagyary@yahoo.com

nyelvet, vagy valamilyen egyéb kapcsolódás (házasság, munkahely stb.) köti őket a magyar nyelvhez.

Esetenként fedik egymást a magyar mint környezetnyelv fogalmával, mely fogalom alapjában mást jelent (a kölcsönös kétnyelvűség jegyében az anyanyelvhez áll közelebb szociolingvisztikai szempontból, lásd vajdasági kétnyelvű oktatás), de módszertana és a készségfejlesztés szempontjából nagyrészt ugyanolyan strukturáltsága van.

Ha a romániai magyar mint idegen nyelv oktatásának fogalmát szeretnénk értelmezni, feltűnik, hogy több szempontból is közelíthetünk a témához: ha az oktatásban részesülők életkorát vesszük alapul, akkor létezik gyermekek és felnőttek számára történő MID-oktatás; ha az oktatást szervező intézmény a kiindulópont, akkor úgy a közoktatásban, mint a felsőoktatásban, illetve civil szervezetek által működtetett nyelv-iskolaszerű tanfolyamokon létezik magyartanítás.

2. Magyar mint idegen nyelv a mai Romániában – alternatív elnevezések

A romániai viszonylatban négy különböző helyzetben is MID-oktatásról van szó, bár úgy a magyar politikum, mint az oktatásszervezéssel foglalkozó szakemberek elutasítják a fogalom használatát. Tehát (a) léteznek *nyelvtanfolyamok*, amelyeket egyetemeken szerveznek (BBTE Kolozsváron, PKE Nagyváradon) vagy más szerveződési formák (civil szervezetek, nyelviskolák).

A közoktatásban (b) *fakultatív magyartanításról* beszélünk ugyan, de ennek a terminusnak a problematikussága még a MID-oktatás fogalmán is túlmutat. Eredetileg azt jelentette, hogy azokban az iskolákban, ahol a nemzetiségi gyerekek nem járhatnak az anyanyelvi osztályokba, ott heti 2-4 órában magyar nyelvet és irodalmat, esetleg magyarságtörténelmet tanulhatnak. Ennek kimondatlan feltétele volt, hogy ezekbe a csoportokba olyan gyerekek járhattak, akik anyanyelvi szinten beszélnek magyarul. A gyakorlat viszont azt mutatta a 90-es évektől errefelé, hogy – a nyelvtudást véve figyelembe – nagyon vegyes csoportok alakultak ki: egy csoportba járt fakultatív magyarra az a diák is, aki anyanyelvi szinten beszélt magyarul, az is, aki második nyelvként tanulta a magyart. Itt elsősorban olyan diákokra kell gondolni, akik vegyes házasságokban nőttek fel, és otthon egyáltalán nem vagy csak kismértékben tanultak meg magyarul beszélni. De ide tartoznak azok a tanulók is, akiknek semmilyen magyar vonatkozásuk sem volt, csak szomszédsági alapon vagy gazdasági megfontolásból írták őket a fakultatív csoportokba.

Mindemellett Romániában az utóbbi 8-9 évben egyre nagyobb azoknak a gyerekeknek is a száma, akik bár (c) tiszta magyar családból származnak, magyar tannyelvű osztályokba járnak már első osztálytól kezdődően, mégis *egyre kevésbé tudnak magyarul*. Hogy milyen módon lehet nyelvileg felzárkóztatni ezeket a gyerekeket az anyanyelvi beszélők szintjére, nem tudjuk, hiszen nem kaptak módszertani képzést az ilyen helyzetekben tanító pedagógusok, a differenciálás pedig nem mindig működik a gyakorlatban is. Például Temes megyei helyzetek alakultak érdekesen az elmúlt években.

A statisztikai adatokból kitűnik, hogy míg a kilencvenes évek második felében alig 20% járt fakultatív magyarra, addig a 2009/2010-es tanévben ez az arány a háromszorosára növekedett. A 2011-es tanévtől kezdődően valamelyest csökkent ugyan a fakultatív oktatásban részesülők száma, de még így is a magyar tannyelvű elemi és általános iskolába járó diákoknak megközelítőleg az 50%-át tették ki. A kilencvenes évek elején az általános iskolába járó gyerekek száma megközelítette az évfolyamonkénti 150-es átlagot. Ez a szám mára egyharmadára csökkent, azaz alig érinti az ötvenes átlagot évfolyamonként, megyeszerte (Magyari 2014).

A fakultatív magyartanítás alapvető problémáját nemcsak a megfelelően képzett pedagógusok hiánya jelenti, hanem az is, hogy sokáig nem volt kidolgozott tanterv, módszertani útmutatók hiányoznak, elavult az a rendelet, amely ezt a tanulási formát szabályozta, és nem utolsó sorban megváltozott az a nyelvi, társadalmi közeg is, amely igényli a fakultatív rendszerű oktatást. Így általában véve ma már mást kell értenünk fakultatív magyar nyelvoktatáson, mint néhány évvel ezelőtt.

Helyzetünket tovább bonyolítja az is, hogy ilyen létszámok mellett a pedagógiai képzettséggel rendelkező oktatók száma is csökkent. A falusi iskolák nagy részében úgynevezett képzetlen pedagógusok tanítanak: általában érettségizett személyek, akik magyartanári, tanítói stb. feladatokat látnak el. Szerencsés esetben van pedagógiai végzettségük, de nem a saját szakjukban tanítanak, például magyar nyelvet és irodalmat tanít a matematikatanár.

A 2000-es évek közepétől külön energiát kezdünk fektetni a fakultatív rendszerben tanulók oktatásának megszervezésébe: tankönyveket, munkafüzeteket írtunk ezeknek a speciális igényű és helyzetű diákoknak, alternatív továbbképzési programot szerveztünk az őket tanító pedagógusok számára, hogy az oktatás minőségének szintje fenntartható legyen. Abban reménykedtünk, hogy a fakultatív csoportok idővel átalakulnak anyanyelvűvé, s így faluközösségek maradhatnak fent. Ez az átalakulás nem történt meg. Sőt az egyéni tanulói áttérés az anyanyelvi oktatásra is nagyon elenyésző adatokat mutat. Az egyetlen járható út a fakultatív oktatás folytatása ott, ahol megszűnt az anyanyelvi, de ez csak rövid idejű köztes megoldás, mert a gyakorlat azt mutatja, hogy 2-3 év múltán ezek a csoportok is megszűnnek.

A magyar nyelv elsajátítására vonatkozó tervezés minisztériumi szinten is támogatást nyert, azaz megszületett a *Magyar nyelv és irodalom tanterve román osztályokban tanuló diákok számára* (5097/09.09.2009). Mindezzel együtt egyre több helyen kérdőjeleződik meg a fakultatív rendszerben történő magyartanítás eredményessége. A fent említett tanterv ugyanakkor lehetőséget biztosít arra is, hogy a román anyanyelvű diákok számára (d) *idegen nyelvként* legyen tanítható a magyar például környezetnyelvi összefüggésekben. Ez az elképzelés viszont sok ellenszenvet szül a helyi magyar közösségek vezetőiben.

Mindemellett az is látnunk kell, hogy abból a 16 megyéből, ahol Romániában még van magyar tannyelvű oktatás, csak két olyan megye létezik, ahol minden településen valóban anyanyelvi szintű oktatás folyik. Az *anyanyelv* fogalmát az azonosulás – azonosítás – kompetencia – kompetenciamegszerzés szempontokon keresztül értelmezzük, azaz egyrészt szociolingvisztikai megközelítésben használjuk, másrészt viszont nyelvpedagógiai értelemben.

(e) *Hungarológusképzés* elsősorban a Bukaresti Tudományegyetemen működik, mely 1990-ben az Idegen Nyelvek és Irodalmak Kar keretében a Hungarológiai Tanszéken kezdte el működését, akkor még négyéves tanulmányi időtartammal. Eredetileg inkább román anyanyelvűek jelentkeztek a szakra, később viszont főleg a Székelyföldről jöttek, magyar anyanyelvűek (Zsigmond 2001).

(f) *Regionális nyelvként* elsőként vezette be a magyartanítást a temesvári Nyugati Egyetem (Universitatea de Vest) Bölcsész-, Történelem és Teológia Kara (Facultatea de Litere, Istorie și Teologie), amely 2009-ben indította el a Kulturális tanulmányok (Studii culturale) szakot dr. Otilia Hedeșan professzorasszony kezdeményezésére. A következő tanévtől választható tantárgyként bevezették a magyar, német, szerb és cigány nyelv és kultúra tanítását. A hallgatóknak a felajánlott négy nyelvből kettőt kellett választaniuk kötelező jelleggel. Így regionális nyelvként és kultúraként kezdődött meg a magyar nyelv tanítása heti két órában három szemeszteren keresztül, illetve a negyedik félévben a magyar kultúra tanítása (Magyari 2015).

(g) Külön említést érdemelnek azok a helyzetek, amikor főleg a Partiumban (Bihar, Szatmár, Szilágy megye), de nem csak, magyar tannyelvű iskolákban roma gyermekek tanulnak nagy számban. A magyar tanítóknak, tanároknak semmilyen módszertani fogódzója vagy pedagógiai technikája nincsen arra vonatkozólag, hogy mit kezdjenek ezekkel a helyzetekkel, miközben látszólag magyar anyanyelvű oktatás folyik, a tantervek tartalma a magyarul anyanyelvi szinten beszélő gyermekekre vonatkozik.

Mindezek értelmében úgy tűnik, bármilyen intézményi keretben is működjön a MID-tanítás, ez a fogalom első sorban tanítási módszerként jelenhetne meg, külső szempontú nyelvszemléletként, leírási módként, tehát a nyelvoktatás egyik terminusaként (Gyay–Nádor 1998).

3. A mindennapi tanítási gyakorlat problémái

Először a közoktatás felől közelítünk. A romániai magyar politikum és közösségi vezetők *úgy teszünk, mintha* magatartására hívnám fel a figyelmet. Úgy teszünk, mintha minden rendben lenne a magyar tannyelvű iskolákban: értjük ez alatt, hogy nem veszünk tudomást a különböző szintű magyar nyelvismeretről.

Fontos probléma az is, hogy a fakultatív rendszerben tanulók esetében, bár megvan a tanterv, de a bemeneti és kimeneti szabályozás nem történt meg. Nem találunk semmiféle módszertani útmutatót a szóban forgó tantervben, amely előírná, milyen módon alakítsuk ki a tanulói csoportokat nyelvtudás alapján, milyen felmérőtípusokkal dolgozjon a pedagógus. Ugyanígy nem szabályozza azt sem, hogy milyen követelményeknek kell megfelelnie a diáknak ahhoz, hogy a nyelvismeret magasabb fokára lépjen.

Sok megyében nemhogy az ott tanító pedagógusoknak, de az őket irányító módszertanos kollégáknak, illetve szaktanfelügyelőknek sincs sokszor tudomása arról, hogy létezik egy speciális tanterv Romániában a MID-tanításra: *Magyar nyelv és irodalom oktatása román tannyelvű osztályokban tanuló diákoknak* (2009; 2015), amely 3. osztálytól egészen 12. osztályig szabályozza a tanítási tartalmakat.

Ugyancsak a kevéssé értesültség rovására írjuk, hogy nagyon sok megyében nem tudnak a MID-tanításban használható tankönyvekről, munkafüzetekről, oktatási segédanyagokról, mint ahogyan arról sem, hogy létezett továbbképzési program a fakultatív rendszerben tanító pedagógusok számára a Bolyai Nyári Akadémia keretén belül több éven keresztül.

4. Megoldási lehetőségek

Az előző részben felmerülő *ügy teszünk, mintha* magatartás ellen sikerült kialakítanunk egy olyan együttműködési formát, amely egyszerre tömöríti az oktatási, tudományos kutatások eredményeit a nyelvtanítási gyakorlattal, illetve a népszerűsítés, a közzététel gyakorlatával. A nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem (PKE) Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéki Csoportja évek óta együttműködik a temesvári Start – Tanácsadó és Továbbképző Irodával, mely civil szervezet 2003 óta szervez magyar nyelv és kultúra tanfolyamot román anyanyelvű felnőttek számára, illetve a Magyar Újságírók Romániai Egyesülete külön riportorozatban foglalkozott a fakultatív magyartanítással (Szűcs 2016) figyelemfelhívó céllal.

Temes megyében kidolgoztunk egy olyan vizsgamódot, amely a be- és kimenet szabályozására alkalmas. Egyelőre a tanfelügyelőség hallgatólagos beleegyezésével működik mindez, az országos szabályozás még várat magára.

A romániai tankönyvek, munkafüzetek és módszertanok hiányát pótolandó az elmúlt hét évben sikerült kiadnunk egy tankönyvet (Magyari 2010), egy nyelvi szintfelmérő tesztgyűjteményt (Balogh–Magyari 2010) és készülöben van egy módszertani segédkönyv is.

A szakképzetlen pedagógusok fejlesztésével foglalkoztunk a Romániai Magyar Pedagógusszövetség által működtetett Bolyai Nyári Akadémia keretén belül, 2006–2010 között évi 15-25 pedagógus továbbképzését vállaltuk fel országos szinten.

2015-től a PKE magyar tanszéki csoportja felvállalta a bánsági fakultatív rendszerben oktató pedagógusok módszertani továbbképzését is együttműködésben a Pro Gerhardino Egyesülettel. Ennek szakmai és anyagi hátterét is önerőből oldjuk meg.

A szakképzett oktatók hiányának pótlására a Partiumi Keresztény Egyetem fent említett tanszéki csoportja 2013 őszén bevezette a magyar mint idegen nyelv módszertanát azon magyar szakosok részére, akik nyelvész szakirányt választottak, illetve a tanítóképzős hallgatóink számára, BA szinten. A képzés két félévet ölel fel, heti 1 előadást és 1 szemináriumot. Eddig 28 hallgatónk végzett.

2016-tól e tantárgy bekerült a magyar szakosok és a tanítóképzősök tanmenetének közös törzsébe, de a tantárgyat felajánlottuk opcionálisként a nyelvszakosok számára is, így ebben a tanévben 21 hallgató kezdte meg a MID-módszertan tanulását. A tárgyhoz rendelt szakgyakorlatot úgy sikerült megvalósítani, hogy 2015 óta hallgatóink közül néhányan részt vesznek a temesvári egyhetes fakultatív magyaros tábor szervezésében, a tanulási tevékenységek irányításában.

5. Összegzés

A helyzetjelentés és a problémakezelési technikák után úgy tűnik, át kell értelmeznünk a magyar mint idegen nyelv oktatásának romániai fogalomhasználatát, mivel a magyar nyelv státuszának, presztízsének és oktatási módszertanának megítélésében a magyar mint anyanyelv fogalom a domináns, és úgy tűnik, szubjektív módon ehhez a fogalomhoz akkor is ragaszkodunk, ha szociolingvisztikai vagy nyelvpedagógiai szempontból némely közösség messze áll attól, hogy minden esetben valódi anyanyelvi tudásról beszélhetnénk.

Ehhez hármas megközelítést javasunk: (a) oktatáspolitikai és politikai megközelítésben javasoljuk a *környezetnyelv* terminus használatát a MID helyett. (b) Csak módszertani megközelítésben, azaz a nyelvtanulás szempontját érvényesítve használjuk a *magyar mint idegen nyelv* fogalmát, úgymond belső használatra pedagógusi körökben. (c) Továbbá javasoljuk a *származásnyelv* terminust abban az esetben, amikor a fakultatív rendszerben magyarul tanulókra gondolunk, elsősorban politikai és oktatáspolitikai megközelítésben.

Források

- Balogh Andrea – Magyar Sára 2010. *Nyelvi szintfelmérő tesztgyűjtemény – Culegere de teste de competență lingvistică în limba maghiară*. Temesvár: AEGIS Kiadó.
- Magyar Sára 2010. *Magyarul nem magyaroknak – Curs de limbă maghiară*. Temesvár: AEGIS Kiadó.
- Szűcs László (szerk.) 2016. *Hol vagytok temesvári magyarok?* Nagyvárad: Europrint Kiadó.
- Tanterv (2009; 2015). *Magyar nyelv és irodalom oktatása román tannyelvű osztályokban tanuló diákoknak*. www.edu.ro

Irodalom

- Gyay Béla – Nádor Orsolya (szerk.) 1998. *Magyar mint idegen nyelv. Hungarológia. Tankönyv és szöveggyűjtemény*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Magyar Sára 2005. A fakultatív magyar nyelvoktatás – anyanyelven való tanulás. In: Bodó Barna (szerk.): *Romániai Magyar Évkönyv 2004–2005*. 459–466.
- Magyar Sára 2014. Anyanyelv – hangnyelv – ecet. A „fától fáig” magatartás oktatásstratégiai példája a Bánságban. In: Balázs Géza – Pomogáts Béla (szerk.): *Nyelvünk és kultúránk 2013/1–4*: 93–97.
- Magyar Sára 2015. Kultúratanítás a magyar mint idegen nyelv oktatásában. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Zsemlyei Borbála (szerk.): *Többszervezés és kommunikáció Kelet-Közép-Európában. MANYE XXIV*. Kolozsvár: EME Kiadó. 117–122.

- Nádor Orsolya 2003. Magyar nyelv – magyar mint idegen nyelv – Európai Unió. In: Ujváry Gábor (szerk.): *A magyar mint idegen nyelv és a hungarológia oktatása az Európai Unió csatlakozás jegyében*. Budapest: Argumentum Kiadó. 15–22.
- Szépe György 1991. *A magyar mint idegen nyelv néhány diszciplináris kérdése*. In: Giay Béla – Ruszinyák Márta (szerk.): *Magyar nyelv külföldieknek*. Budapest: Nemzetközi Hungarológiai Központ. 156–178.
- Zsigmond Győző: Hungarológusképzés Bukarestben. In: *Romániai Magyar Szó (Bukarest)*. 2001. júl. 5.
- <http://udvardy.adatbank.transindex.ro/index.php?action=nevmutato&nevmutato=K%C3%A1rly%20%C3%A1ndor> (2017. január)